

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կես տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին Համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խորագրատան մը:

(Ստորագրողացիք գիտե՛ք են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшак“)

Խորագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և շաբաթից):

Հայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խաբանչիւր թառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի համալսարանը:—Ներքին տեսչի-
թիւն: Նամակ բազուկից: Նամակ Գուշեթից:
Նամակ Ուղղակի: Նամակ Վաղարշապատից:
Նամակ Խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին
տեսչի թիւն: Հայաստան:—Ստաւ և լուրեր:
—Մշակիչ հեղագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Մեր հինգշաբթիայ համարում
յիշեցինք «Русская Рѣчь» ամա-
գրի յօդուածը թիւրքիայի ներքին
գրութեան մասին: Յօդուածի
վերջում հեղինակը ասում է որ
Ռուսաստանը պէտք է ամեն
ջանք գործ դնի որպէս զի խմբի
Լիւրդովկասում հայոց ինտելի-
գէնցիան, թիւրքաց Հայաստանի
վրա ներգործելու համար և բար-
ձրացնի այդ ինտելիգէնցիայի մը-
տաւոր մակերևոյթը, շտապելով
հիմնել թիֆլիսի համալսարանը:

Հատ ուրախ ենք որ ռուս ամ-
սագրի միտքը բոլորովին համա-
պատասխան է այն մտքին, որ
մենք արդէն յայտնած էինք «Մը-
շակի» մէջ, և որի համար, ինչպէս
մեր յայտնած ուրիշ մտքերի հա-
մար, մեծ մասամբ թշնամութեան
և հայհայանքների ենք հանդի-
պել...

Ուրեմն «Русская Рѣчь» ամա-
գիրն էլ այն կարծիքի է որ թիֆ-
լիսի համալսարանի գլխաւոր նը-
պատակը պէտք է լինի բարոյա-
պէս և մտաւորապէս ազդել
թիւրքիայի հայերի վրա: Մենք
մեր յօդուածում յիշած էինք բացի
թիւրքաց հայերից և Պարսկաս-
տանի հայերին: Մենք նայեցինք
հարցի վրա ոչ թէ միայն ազգա-
յին տեսակէտից, բայց և ռուսաց
պետական շահերի տեսակէտից:

Նոյն միտքը յայտնում է այժմ
և «Русская Рѣчь» ամսագիրը, որ
մեծ հեղինակութիւն ունի ռու-
սաց հասարակական կարծիքի մէջ:

Բայց ռուս ամսագրի միտքը
իրագործված տեսնելու համար,
չե պէտք է մոռանալ, որ թիւր-
քիայի և Պարսկաստանի հայ ե-
րիտասարդութեան վրա ներգոր-
ծելու ամենագործնական միջոցը
կը լինէր հիմնել մեզանում այն-
պիսի մի համալսարան, որ թէ

իր կազմակերպութեամբ տարբեր
չը լինէր մնացած ռուս համալսա-
րաններից, գոնէ թոյլատրէր բացի
ռուսաւորներէ, ազատ լսողնե-
րին էլ մուտք ունենալ յարան-
ների մէջ:

Բացատրենք մեր միտքը: Ռու-
սաց համալսարանները գերմանա-
կան համալսարանների պէս չեն,
որտեղ գիտութիւնը նոյն իսկ գի-
տութեան համար են ուսումնասի-
րում, բայց մեզ մօտ երիտասարդը
մտնում է համալսարան գլխաւորա-
պէս ոչ թէ գիտութեան համար,
այլ դիպլոմի համար, որ նրան
պետական ծառայութեան իրա-
ւունքներ է տալիս: Ուրեմն ռուս-
նորդ զեռ առաջին դասընթաց-
քից չի ուզում ինչ է արդէն և ոչ
թէ գիտութեան ծառայող: Մեր
համալսարանները իսկապէս նա-
խակրթարան են պետական ծա-
ռայողների դասակարգի համար:
Համալսարանի դիպլոմը մեզ մօտ
պետական իրաւունքներ է տա-
լիս, այն ինչ ոչ մի ուրիշ երկրում
համալսարանի դիպլոմը պետական
իրաւունքներ չէ տալիս, այլ միայն
գիտնական իրաւունքներ:

Եթէ համալսարանը պետական
ասպարէզի վրա ծառայելու հա-
մար իր դիպլոմով իրաւունքներ
չէր տայ, այն ժամանակ համալ-
սարան կը մտնէին գլխաւորապէս
այն մարդիկ, որոնք ճշմարիտ հե-
տաքրքրվում են գիտութեամբ և
կուզենային իրանց ոյժերը նու-
րել գիտութեանը: Իսկ այժմ մեծ
մասամբ մտնում են մեր համալ-
սարանները այն մարդիկ, որոնց
միակ նպատակն է, շուտով ու-
սումը աւարտելուց յետոյ, ընդուն-
ված լինել պետական ծառայու-
թեան մէջ:

Եթէ թիֆլիսի մէջ հիմնվելու
համալսարանը իր դիպլոմով ոչինչ
իրաւունքներ չէր տայ աւարտո-
ղին, այն ժամանակ համալսարա-
նը կը լըվէր նոյն իսկ այնպիսի
երիտասարդներով, որոնք գիտու-
թեան են ձգտում գիտութեան
համար, կը լըվէր Պարսկաստանից
և թիւրքիայից եկած հայ երիտա-
սարդութեամբ: Եւն ժամանակ

կիրաւորվէր «Русская Рѣчь» ամ-
սագրի գովելի փափագը՝ թիֆլիսի
համալսարանի միջոցով ներգործել
թիւրքաց հայերի ինտելիգէնցիայի
վրա: Իսկ եթէ համալսարանը
գարձեալ իրաւունքներ կը չնորհի,
այն ժամանակ նրա մէջ կընդուն-
վեն միմիայն կլասիկային գիմ-
նազիայում ուսում աւարտածները:
Եւ այն ժամանակ ռուս ամսագրի
միտքը հազիւ թէ կը կարողանայ
իրագործվել, որովհետեւ թիւրքաց
հայերի երիտասարդութիւնը հա-
մալսարանի մէջ ընդունվելու հա-
մար զեռ ստիպված կը լինի նախ
և առաջ ընդունվել մեր գիմնա-
զիաներում: Իսկ զա հազիւ թէ
հնարաւոր է, մանաւանդ որ հիմա
էլ միայն իբրեւ բացառութիւն
տեսնում ենք մեր գիմնազիանե-
րում օտարահայտակ հայ երիտա-
սարդներին:

Եթէ դժուար է յուսալ որ
թիֆլիսի համալսարանը բացա-
ռութիւն կազմի բոլոր մնացած
ռուս համալսարաններից և դար-
ձեալ նոյն իրաւունքներ կը տայ
իր դիպլոմով ուսում աւարտողնե-
րին, այն ժամանակ դարձեալ մի
միջոց է մնում «Русская Рѣчь»
ամսագրի և մեր միտքը իրագոր-
ծելու համար՝ այն է թոյլ տալ
որ բացի ռուսաւորներից ընդուն-
վէին համալսարանում և ազատ
լսողները:

Հասկանալի է որ «Русская
Рѣчь» ամսագրի միտքը իրագոր-
ծելու համար, կարելի է գրաւել օ-
տարահայտակ հայ երիտասարդ-
ներին միմիայն իրաւունք տալով
պրօֆէսորներին կարգաւ իրանց
դասախօսութիւնները, բացի ռու-
սերէն լեզուից, և այն օտարեր-
կրացի հայերի համար մատչելի,
հասկանալի լեզուով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԿ ԲԱԳՈՒՅՑ

18 օգոստոսի

«Մշակ» 129 համարում բազուկի մի պարսն,
վաճառական ստորագրութեամբ, «Մարգ» ընկեր-
գրադարանի վերաբերութեամբ խոսելու ժամանակ
սաստիկ զրպարտում է Միկիթ-Մուսեանցին, որ

վաղուց թողած է իր պաշտօնը: Թէև այդպիսի
անհեթեթ գրութեան վրա աւելորդ էր ուշադրու-
թիւն դարձնել, բայց որովհետեւ այս նամակում չո-
շափվում է գրապահի պատիւը, ուստի չէր կարելի
լուել: Պարունը բոլորովին կրկից չարժեք է զրել
նորա մասին, իսկ ինչ որ վերաբերում է Միկիթ-
Մուսեանցի անընդունակութեանը, արդեօք մատե-
նադարանի գրապահ լինելու համար բաւական չէ
բէալական 5-դ դաստան կուրսը աւարտած մի
ուսանող: Այդտեղ բարձր գիտութիւն չէ հարկա-
ւոր, միմիայն ընթերցողների ցանկացած զրքերը և
կամ լրագիրները տալ և յետ ստանալ: Իսկ թէ
մի այցելուի հետ կախ է պատահել, այն ևս մարտ
ամսում, միթէ պրապաճ իրաւունք չունի զրադա-
րանի կանոնների և բարեկարգութեան ընդդէմ վար-
վող մի պարունին նրաժամանակը գրատանից և միթէ
յայտնի չէ չափերին, որ «Մարգ» ամսագրի ընկե-
րութիւնը զրկեց նմանապէս պարուն այցելուին
անդամութիւնից: Խորհուրդ եմ տալիս պարուն վա-
ճառականին, որ իր գործով զբաղվի, և զուրկ
կախ գցած, իր կոպէկների հաշիւը տեսնէ:

ՆԱԽԱԿ ԳՈՒՇԵԹԻՑ

13 օգոստոսի

Չը կայ մի հայաբնակ գիւղ, որտեղից մենք չը
լսենք, թէ վրան քահանան կամ վարդապետը խա-
նայ է պահում, ապրիլին որդիք ունի, փրան քա-
հանան ժողովրդին հարստահարում է, կողպտում
է, գիւղերը կարտ է խաղում, իսկ առաւօտները
պատարագ անում և այլն: Մի կինսո ինչ և
իցէ հնարքով և միջոցով քահանայ է դառնում,
չորերը փոխում, երկար փարաշապ հագնում, գա-
ւազանը ձեռքը առնում, Մենք տեսնելով նրան
քահանայի զգեստում, չը հարցնելով, թէ ով է և
զիւ, մօտենում ենք և տաք տաք օժված սուրբ
աջը համբուրում: Բայց արժանապատիւ քահանան
սկսում է իր հին խառնաթը, կինսոն միտ կինսո կը
մնայ, երկար փարաշին և դաւադանը նրա բնաւորու-
թիւնը չեն փոխի: Նա սկսում է կողպտել, ձեռք
ժողովրդին, արեւելութիւն անել և այլն: Մենք տես-
նում ենք այդ բոլոր վարմունքները, գոռում, գո-
չում, զանգատվում ենք, բայց դարձեալ չարու-
թեան առաջը չենք կարողանում առնել, որովհե-
տեւ նա հողերական է և իրաւունքը հողեր իշ-
խանութեան ձեռքին է: Այսպիսի մի արժանապա-
տիւ քահանայ էլ մեր Գուշեթում կայ: Այս պա-
տուարժան քահանան 10 տարի սրանից առաջ,
զուրս դալով Ներսիսեան դպրոցի ստորին դասա-
ններից, որտեղ սովորել է ռուսերէն մայրեամ
տվայեամ և հայերէն սաղմոս և աւետա-
րան, սկսել է տիրացութիւն անել թիֆլիսի Չու-
ղուրթի եկեղեցում: Բայց Մակար արքեպիսկո-
պոսը հրաժարել էր նրան տիրացութիւնից, նաև
զրկել քահանայ դասնալուց նրա վատ բարքի և
վարքի համար: Վերջապէս, երբ Մակարի տեղ
հանգուցեալ Գարբիէլ արքեպիսկոպոսը ընտրվեց,
մի ինչ և իցէ միջոցով նա արժանացաւ քահանա-
յական աստիճանին: 1877 թ.ին ուղարկվեցաւ նա
գործակալի պաշտօնով Գուշեթ: Մի երկու ամիս
լաւ պահեց իրան, յետոյ սկսեց իր սովորութիւնը
և մինչև այժմ էլ չարունակում է: Հազարաւոր
զանգաւաններ են գնացել նրա մասին թիֆլիսի կոն-
սիստօրը, թէ նա կողպտում է, շատերը սովորված
գիտում են օտար եկեղեցին պատկերելու, իրանց և
րեխայքը այնտեղ սկսելու տալու, և մեռնելը օ-
տար ազգի քահանայի թաղել տալու: և այլն: Նա
ուշադրութիւն չէ դարձնում և հանդարտ չարունա-
կում է իր հունձը: Նա մինչև ամենաոգորմնի չը-
քաւորից 15—20 րուբլի չէ առնում, նրան չէ պը-
տակում, մինչև իր պահանջածը չէ ստանում մե-
ռեալ չէ թաղում և երեխայ չէ միլրում: Թիֆլիսի
կոնսիստօրիան բարեհաճեց երկու անգամ քննիչներ
ուղարկել Գուշեթ, առաջինը 1878 թ.ին Գորու
յաջորդ Գառնակերեանց վարդապետին, երկրորդ
անգամ 1879 թ.ին իր անդամ տէր-Արիստակէս
Բենդեանցին: Առաջինը եկաւ, պատմի փոխարկն
խոստացաւ գործակալին քահանայական խաչ և

*) Հարուսակութիւն անո Ձալիք N: 149

5-5

5-6

2—3

3-4

2-3

1999 1999

21-22

3—4